

Pásztor Gergely¹

A kapcsolati erőszak nem monolitikus becslése Magyarországon²

Absztrakt

A kapcsolati erőszak értékelésének és kezelésének megközelítései Magyarországon a kapcsolati erőszak egyöntetű fogalmán alapulnak. Ez akadályozza a jelenség megértését. A tanulmány középpontjában a párkapcsolati erőszak nem monolitikus becslése áll. Az erőszak fizikai dimenzióinak bevezetésével megvalósítható a kapcsolati erőszak nem monolitikus becslése. A párkapcsolati erőszakra kevés adat áll rendelkezésre. Az adatok forrásai a társadalmi felmérések és a Bűnügyi Statisztikai Rendszer. Az adatok zajosak és ellentmondásokkal terheltek. A megfelelő elméleti háttér alkalmazásával azonban a párkapcsolati erőszak két fő típusa azonosítható. A tanulmány javaslatot tesz további adatforrások feltárására és alkalmazására, további típusokkal kiegészítve a becslést. Ezek a kölcsönös erőszakos kontroll, az erőszakos ellenállás és a válás kiváltotta erőszak.

Kulcsszavak: kapcsolati erőszak, kényszerítő kontrolláló erőszak, erőszakos ellenállás, kölcsönös erőszakos kontroll, szituatív párkapcsolati erőszak, válás kiváltotta párkapcsolati erőszak, Magyarország, becslés

Abstract

Approaches for assessing intimate partner violence (IPV) in Hungary are based on a unitary concept of intimate partner violence. This hinders the understanding of the phenomenon. The focus of this study is to provide an estimate for IPV in Hungary. The study introduces and applies a non-unitary approach of intimate partner violence. Such an estimate can be achieved by suggesting possible assessment criteria. There is a paucity of data on intimate partner violence in Hungary. The main data sources are social surveys and the criminal statistical system. Data is noisy and marred by inconsistency. Applying dimensions for injurious domestic violence yields estimates for the two main types of IPV. A more accurate estimate can be given for prevalence.

Keywords: intimate partner violence, coercive controlling violence, situational couple violence, separation instigated violence, violent resistance, estimate.

¹ PhD hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet.

² DOI 10.59558/jesz.2024.2.90

Bevezetés: a kapcsolati erőszak problémája Magyarországon

A kapcsolati erőszak jelentős társadalmi probléma. Azonnal és súlyosan rontja az érintettek életminőségét, és hosszú távú, számottevő gazdasági károkat okoz. Fontossága Magyarországon fokozatosan átalakul. Ötven évvel ezelőtt még adatok sem voltak róla,³ az ezredforduló óta marginális kérdésből fontos problémává lépett elő. Ezt jelzi, hogy önálló büntetőjogi tényállássá vált.⁴ Kutatását adathiány⁵ és kutatói viták jellemzik.⁶ A viták központjában két kérdés áll. Az egyik, hogy pontosan mi a kapcsolati erőszak. Ennek oka, hogy meghatározása nem egységes, hanem sokrétű. A másik, hogy hány embert érint hazánkban. Ennek oka, hogy rendkívül nehéz pontosan mérni.

A kapcsolati erőszak közegéből fakadóan is rejtett. Mind az elkövetők, mind a sértettek arra törekednek, hogy leplezzék. Ez általános, nem csak hazánkra jellemző tulajdonsága. A jelenség jellegéből fakadóan, az érintettek titkolják érintettségüket.⁷ Ezt a család autonómiájának értéként való elfogadása okozza, tökéletes környezetet teremtve az erőszakos, de rejtett viselkedéshez.⁸

Hazai kutatását két előzetes elképzelés határozza meg. Az első, hogy egységes jelenség, azaz mindig ugyanazon tulajdonságok jellemzik. A másik, hogy mik ezek a tulajdonságok. Egyik elképzelés sem új keletű. A hazai kutatásokban a kapcsolati erőszak elkövetője tipikusan férfi; sértettje tipikusan nő. Az erőszak súlyos, folyamatosan eszkalálódik, azaz egyre súlyosabb lesz. Az elkövető nem csak fizikai erőszakot alkalmaz: szóban folyamatosan sért, időnként szexuálisan is erőszakos. A nő soha nem erőszakos, tehetetlen áldozat; így az erőszak mindig egyirányú. A kapcsolati erőszaknak régóta ezt a képét erősíti a szép-⁹ és a szakirodalom is. Oka a férfiak betegsége¹⁰ vagy világnézete.¹¹ A közvéleményben a férfi elkövető és a női áldozat képe általános.

I. A kapcsolati erőszak meghatározása

Mi a kapcsolati erőszak? Elsőként a *“kapcsolati”* jelzőt fontos tisztázni. Ez a szó azt jelenti, hogy sértett és elkövető ismeri egymást, közöttük valamilyen kapcsolat áll fenn. Ez általában valamilyen intim kapcsolat. Jelenthet házasságot, élettársi kapcsolatot, de egyszerűen párkapcsolatot is. Egyes jogszabályok és kutatások a szülő-gyermek kapcsolatot is ide sorolják.¹²

³ Tamási Erzsébet: Bűnös áldozatok. A családon belül erőszak férfi szereplő. Belügyminisztérium, Budapest, 2005, 40. o.

⁴ 2012. évi C. törvény, 212/A.

⁵ Tóth Olga: A nő elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon: Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése. 3. o. In Socio.Hu Társadalomtudományi Szemle, 8. évf. 4. szám, 1-28. o.

⁶ Vö.: Morvai Krisztina: Terror a családban. Budapest, Kossuth, 1998; és Tamási Erzsébet: The Only Good man is a Battered Man. In Iustum Aequum Salutare V. 2009/4. szám.

⁷ Johnson, Michael Paul: Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence against Women, 289. o. In Journal of Marriage and Family, May, 1995, Vol. 57, No. 2, 1995, 283-294. o.

⁸ Levesque, Roger: Culture and family violence: Fostering change through human rights law. American Psychological Association, Washington D.C., 2001.

⁹ Lásd: Németh László: Iszony. Nyugat, Budapest, 1947; Sarkadi Imre: Tanyasi dúvad. Szépirodalmi, Budapest, 1953; Raffai Sarolta: Egyszál magam. Magvető, Budapest, 1976; Zám Tibor: Túl a poklon. Magvető, Budapest, 1980.

¹⁰ Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. Születésnapjára. In Belügyi Szemle, 2023/10. szám, 1750. o.

¹¹ Tóth: i.m. 6. o.

¹² Ilyen például a BTK 212/A vagy a családon belüli erőszakot vizsgáló társadalmi felmérések.

A kapcsolati erőszak megnevezése is változatos. A különböző megnevezések, mint például a családon belüli erőszak¹³ vagy a párkapcsolati erőszak mást jelentenek. Ezt tovább bonyolítja a külföldi terminológia.

A magyar büntetőjog szerint az erőszak fizikai erő. Célja, a sértett akaratának meghajlítása¹⁴ vagy ellenállásának megtörése.¹⁵ Az így meghatározott jogi fogalom azonban kutatásokban nehezen alkalmazható. A jogszabályi megfogalmazás egységes, azonban a társadalomtudományi nem az.

Az erőszak társadalomtudományi fogalmának értelmezésében két mód alakult ki. Az egyik *tágan*, míg a másik *szűken* értelmezi erőszakot. Az előbbi szerint erőszak bármely, az áldozatnak kárt okozó hatás.¹⁶ Az utóbbi szerint csak a fizikai sérülést okozó hatás az.¹⁷ A tág értelmezés az erőszakot annak *céljával, eszközével, vagy helyszínével* jellemzi. Így jönnek létre azok a szókapcsolatok, amelyekkel az erőszak különböző válfajait hivatottak jelölni: pl. szexuális erőszak,¹⁸ amelynek célja valamilyen szexuális cselekmény végrehajtása az áldozat akaratára ellenére; a lelki bántalmazás,¹⁹ amely a sértettnek lelki eszközökkel okoz sérülést; vagy épp az online erőszak melynek helyszíne a világháló. Ezzel szemben az erőszak *szűk* értelmezése a fizikai erőszakot annak tulajdonságaival jellemzi. Ilyen a fizikai erőszak *súlyossága, általánossága* vagy *iránya*.²⁰ De ilyen az eszközlálódásra való hajlama²¹ vagy az elkövető és a sértett neme.

A szűken és a tágan értelmezett erőszak összehasonlítása hibás következtetésekhez vezet. A két értelmezés ellentétben áll egymással. Ennek következménye, hogy eredményeik nem összehasonlíthatók. A viták többnyire abból fakadnak, hogy eltérően értelmezett erőszakot vetnek össze. A változatos terminológia tovább nehezíti a helyzetet.

I.1. A tényállás bemutatása

A kapcsolati erőszak történetében fordulópontot jelentett 2012. évi C. törvény. Ebben a jogalkotó létrehozta a kapcsolati erőszak tényállását. Ezzel lehetőséget teremtett a kapcsolati erőszak egységesített értelmezésére és szankcionálására. Innen datálható a specifikus adatfelvétel is. Kézenfekvő a kapcsolati erőszak meghatározásához a tényállást felhasználni.

¹³ Ezt a kifejezést gyakran feleltetik meg az angol domestic violence kifejezésnek. A pontosabb fordítás inkább "háztartási erőszak" lenne. A megkülönböztetés azért fontos, mert az értelmezés így nem a család fogalmához kötődne.

¹⁴ Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010, 157. o.

¹⁵ 34/2007. BK vélemény III/1. pont.

¹⁶ Domokos Andrea: A pandémia hatása a családon belüli erőszakra. In Domokos Andrea (szerk.): A családon belüli erőszak aktuális kérdései. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021, 15. o.

¹⁷ Straus, Murray Arnold : Physical Violence in American Families: Incidence Rates, Causes, and Trends 1976-1985. In Knudsen Dean (ed.): Abused and Battered: Social And Legal Responses To Family Violence. Routledge, 1991.

¹⁸ Ázsoth Szilvia: A családon belüli erőszak büntetőjogi aspektusai. In Büntetőjogi Szemle, 2023/1. szám, 4. o.

¹⁹ Pápai-Tarr Ágnes: A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben. In Magyar Jog, 2015/11. szám, 620-627. o.

²⁰ Holtzworth-Munroe, Amy – Stuart, Gregory: Typologies of Male Batterers: Three Subtypes and the Differences Among Them. In Psychological Bulletin, Vol. I, 16, No. 3. 1994, 476-497. o.

²¹ Johnson, Michael Paul: Two Types of Violence Against Women in the American Family. In Mangai Natarajan (ed.): Domestic Violence: The Five Big Questions. Routledge, London, 2007, 3-14. o.

1.1.1. Sértetti kör

A bűncselekmény sértetti köre egyszerre különleges és széles. Különleges azért, mert a tényállás a gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények közé tartozik. Széles pedig azért mert sértettje lehet:

1. az elkövető gyermekének szülője,
2. az elkövető hozzátartozója, (pl. szülője, nagyszülője, testvére)
3. az elkövető élettársa vagy házastársa,
4. az elkövető volt élettársa vagy volt háztartása,
5. gondnoka,
6. gondnokoltja,
7. gyámja,
8. gyámoltja.

A tényállás megköveteli, hogy az elkövetéskor a sértett és az elkövető egy lakásban éljen.²² Ez alól csak az elkövető gyermekének szülője mentesül. Látható, hogy a jogalkotó a sértettek között nem tesz különbséget. Ez azt jelenti, hogy a törvény a férfiakat és a nőket egyaránt védi. A jogalkotó széles családfogalmat használt, nem csak a vér szerinti kapcsolatokat veszi figyelembe. A gyámság és a gondnokság viszonyát is beemeli a családjába.

1.1.2. Megvalósítás

A kapcsolati erőszak tényállása megvalósítható:

1. a.) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsításával
- b.) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat elvonásával ha ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek teszi ki.

A tényállás első bekezdése szubszidiárius. A szubszidiárius bűncselekmény funkciója az, hogy kiegészítő, kiegészítő szerepet játszon azokban az esetekben, ahol más vagy súlyosabb bűncselekmény nem állapítható meg, ám a tettes magatartása jogellenes. Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

2. a.) a 164. § (2) bekezdése szerinti (könnyű) testi sértéssel vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértéssel
- b.) 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti (súlyos) testi sértéssel, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértésével vagy kényszerítéssel.

A tényállás az erőszaknak szintén rendkívül széles értelmezésével él. Többféle megvalósításából csak egy a fizikai erőszak alkalmazása, könnyű vagy súlyos testi sértés formájában. A tényállás megvalósítható nélkülözés okozásával és kényszerítéssel is. Különösen érdekes a személyi szabadság megsértése a tényállásban. Ez tovább szélesíti a kapcsolati erőszak fogalmát. Látható, hogy a tényállás az erőszak igen tágan értelmezett fogalmát használja.²³

²² Itt érhető tetten a "háztartási erőszak" fontossága. A bűncselekményhez közös háztartás, folyamatos együttélés szükséges.

²³ Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata. In Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 56. OKRI, Budapest, 2019, 30-47. o.

I.1.3. Rendszeresség

A tényállás megvalósulásához rendszeresség szükséges. Ez már két elkövetés esetében is megállapítható.²⁴ A rendszeresség kizárja az alkalomszerűséget. Az ismétlődés az egyes alkalmakat összekapcsoló elkövetési tudattartamot feltételez.²⁵ Ezzel a jogalkotó figyelembe vette a kapcsolati erőszak legfontosabb jellegzetességét. Azt, hogy hosszú távú dinamikával rendelkezik. Egy incidens után az elkövető és a sértett újra találkoznak egymással. Legtöbbször együtt is élnek. Ez pedig újabb és újabb incidensekre teremt lehetőséget.

II. Mennyire elterjedt a kapcsolati erőszak Magyarországon? Módszertani kérdések a jelenség mérésével kapcsolatban

Egy jelenség előfordulását a társadalomtudományban két mérőszám méri. Az incidencia és a prevalencia. Mindkettő a medicinából, pontosabban a járványtanból származik.²⁶ Az incidencia egy jelenség új eseteinek előfordulása egy meghatározott időtartam alatt a vizsgált populációban. A vizsgált populáció Magyarország teljes népessége.²⁷ Az adott időtartam egy év. A kapcsolati erőszak esetében az éves incidencia két információval szolgál. Az egyik, hogy évente hányszor valósul meg kapcsolati erőszak az országban. A másik, hogy hány új elkövetője van a bűncselekménynek. Az incidenciába ugyanis csak az új elkövetések számítanak bele. Jó példa rá a COVID alatt naponta közölt új esetek száma. Ma Magyarországon nem mérik a kapcsolati erőszak incidenciáját. Éves bontású adatok léteznek a megvalósult kapcsolati erőszakok számáról. Pontos incidenciához azonban arra van szükség, hogy az új esetek elkülönüljenek a régiektől. A kapcsolati erőszakra jellemző, hogy hosszú ideig áll fenn. Egy elkövető többször is elkövetheti. Azonban nincs adat, amely az új elkövetőket a visszaesőktől megkülönbözteti. Így jelenleg Magyarországon incidenciát számolni a kapcsolati erőszak jelenségére pontosan nem lehet.

Prevalenciának nevezzük az adott időpontban vagy időszakban egy adott populációt érintő jelenség előfordulási gyakoriságát. Más szavakkal: megmutatja, hogy egy populációnak mekkora részét érinti a jelenség. Jó példa erre a COVID alatt naponta közölt összes betegek száma. Abszolút értékben (fő) is megadható. Gyakrabban használnak dimenzió nélküli vagy százalékos viszonyszámot. Prevalenciát lehet mérni egy adott időpontra (általában egy év). Ez az ún. pont prevalencia. Lehetséges egy periódusra is mérni, ez az ún. periódus prevalencia. Ma Magyarországon nincsenek periódus prevalencia adatok a kapcsolati erőszakról. Szórványos pont prevalencia adatokkal rendelkezünk a női lakosságról. A kapcsolati erőszak prevalenciájáról a férfi lakosság körében nem rendelkezünk információval. A prevalencia megismerésére, pontos adatok híján, a becslés mutatkozik egyedüli megfelelő lehetőségnek. Ennek módszertana felé fordulok most.

²⁴ 17/2017. sz. büntető elvi határozat, BH 2020.195.

²⁵ Belovics Ervin (szerk.): Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC., Budapest, 2018, 253. o.

²⁶ Moyses, Szkló – Nieto, Javier: Epidemiology, Beyond the Basics 3rd Ed., Jones & Bartlett, Burlington, MA, 2014, 71-72. o.

²⁷ Ezt fontos leszögezni, mivel számos adatforrás csak a női sértettekről szolgáltat információkat. Ez figyelmen kívül hagyja a tény, hogy a törvény nem tesz különbséget férfi és nő sértett között.

II.1. A jelenség becslése

A kapcsolati erőszak mérését Gelles három lépésben vázolja fel.²⁸ Az első a kapcsolati erőszak meghatározása. A második a kapcsolati erőszak incidenciájának mérése. A harmadik, a két előző eredője, a prevalencia mérése. Ez azonban csak ideális körülmények esetén lehetséges. Részletes adatok nélkül a kutató egyedül becsléseket alkothat. Az elérhető adatok határozzák meg a becslések pontosságát. Fontos megismételni: hazánkban nem készült átfogó felmérés a kapcsolati erőszakról. Pont prevalencia, illetve idősoros bűnügyi statisztikai adatok állnak rendelkezésre. Ennek ellenére úgy vélem, hogy nagyságrendi becslések lehetségesek. Ezeket egymáshoz hasonlítva pontosabban megérthetjük a kapcsolati erőszak elterjedtségét Magyarországon.

Bármely becslés fontos paramétere az időpont. Meg kell határoznunk a jelenség vizsgálatának időpontját. Idősoros adatok hiányában a periódus becslések nem lehetségesek. A pont prevalencia realisabb célkitűzés. A konkrét időpont kijelölését elsősorban az adatok határozzák meg. Becslésem időpontjának a 2022-es évet választom. Ennek oka, hogy erre áll rendelkezésre a legtöbb adat.

II.1.1 A kapcsolati erőszak meghatározása a becsléshez (Operacionalizálás)

A becslésekhez használt kapcsolati erőszak fogalmát a tényállásra alapozom. Az erőszak szűk meghatározását használom. Annak dimenzióit Johnson és Ferraro munkájára alapozom.²⁹ Az operacionalizálást az 1. táblázat foglalja össze.

AZ DIMENZIÓJA	ERŐSZAK	A TÉNYÁLLÁS MEGVALÓSUL
A sérülések súlyossága		Az enyhe, csak fájdalmat okozó fizikai sérülésektől az életveszélyes, eszközzel okozott sérülésekig.
Az erőszakos incidensek száma		1<
Az incidensek gyakorisága		Az elszórt, eseti incidensektől a napi rendszerességűekig.
Az erőszak eskalálódásra való hajlama		A nem eskalálódó, statikus erőszaktól az eskalálódóig.
Az erőszak irányultsága		Az egyirányú és a kétirányú erőszak esetén egyaránt.
Nemi szimmetria		A nemileg szimmetrikus és a nemileg aszimmetrikus erőszak esetén egyaránt.

1. Táblázat A becslés során alkalmazott erőszakot leíró dimenziók

²⁸ Gelles, Richard James: Estimating the Incidence and Prevalence of Violence against women. In Violence Against Women Vol. 6, No.7, 2000, 784-804. o.

²⁹ Johnson, Michael Paul – Ferraro, Kathleen Joan: Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions. In Journal of Marriage and the Family, Vol. 62, No. 4 (Nov., 2000), 948-963. o.

1. A sérülések súlyossága. A fizikai erőszak e dimenziója azt írja le, hogy az erőszakos incidens milyen súlyos sérülést okoz. A tényállás nagyon széles skálán határozza meg a súlyosságot. Eszközzel vagy anélkül, a hajhúzástól, lökdösődéstől a csonttörésig és életveszélyes sérülésekig. Mind megvalósítja a tényállást.

2. Az erőszakos incidensek száma. Ez a dimenzió írja le, hogy a kapcsolat fennállása alatt hány erőszakos esemény történik. A tényállás már két incidenst elegendőnek tekint a megvalósításhoz. Az incidensek száma változhat a kapcsolat során.

3. Az erőszakos incidensek gyakorisága. Ez a dimenzió megmutatja, hogy milyen gyakoriak az erőszakos események a kapcsolatban. Ez az éves egy incidenstől akár a napi gyakoriságig terjedhet. A tényállás nagyon tág keretet állít. Az incidensek gyakoriságát tekintve az egymást ritkán követő és a gyakori incidensek egyaránt megvalósítják a tényállást.

4. A kapcsolati erőszak változhat. Az eszkalálódásra való hajlam azt mutatja meg, hogy az erőszak súlyossága idővel változik e. Ha az erőszakos események súlyossága az idővel nő, az erőszak eszkalálódik. A nem eszkalálódó és az eszkalálódó erőszak egyaránt megvalósítja a tényállást.

5. Az erőszak irányultságának nevezik a sértett és az elkövető erőszakos kölcsönhatását. A kapcsolati erőszak egyes sértettjei az erőszakra erőszakkal reagálnak. (i.e. A sértett visszaüt.) A szakirodalom ezt nevezi kétirányú erőszaknak. A tényállás nem tesz különbséget az egyirányú és a kétirányú erőszak között. Mindkettő megvalósítja.

6. A nemi szimmetria azt mutatja meg, hogy az elkövető és a sértett ugyanazon nemű-e. A tényállás nem tesz különbséget nemi alapon. A nemileg szimmetrikus (férfi és női elkövető és sértett) és az aszimmetrikus (férfi elkövető-női sértett, női elkövető-férfi sértett) erőszak egyaránt megvalósítja a tényállást.

II.1.2. Adatforrások

A kapcsolati erőszak becsléséhez Gelles három típusú adatforrást azonosít:

- a.) klinikai adatokat
- b.) hatósági adatokat
- c.) társadalomtudományi felméréseket.³⁰

Mindhárom forrástípust alkalmazom a becslések során. Önmagában egyik adatforrás típus sem képes pontosan reprezentálni a kapcsolati erőszakot. A jelenség használhatóan pontos képe ezek szintetizált felhasználásával rajzolható meg.³¹ Mindhárom típusra jellemző a *mintavételi torzítás*.³² Ez azt jelenti, hogy az adatforrásban használt minta nem képviseli a teljes érintett populációt.

A klinikai adatok olyan adatforrások, amelyek elsősorban *kvalitatív* adatokat nyújtanak. Ez az adatforrás típus részletes, leíró adatokat szolgáltat egyes esetekről. Ebbe a csoportba sorolhatók a különböző eseteleírások: Fehér,³³ Garai egyes munkái,³⁴ Héra,³⁵ Tóth és

³⁰ Gelles, Richard James: Estimating the Incidence and Prevalence of Violence against women. In *Violence Against Women*, Vol. 6 No.7, 2000, 787. o.

³¹ Bunce, Annie – Carlisle, Sophie – Barbosa, Estela: The Concept and Measurement of Interpersonal Violence in Specialist Services Data: Inconsistencies, Outcomes and the Challenges of Synthesising Evidence. In *Social Sciences*, Vol. 12, No. 7., 2023, 366-381. o.

³² Michael Paul Johnson: Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence against Women. In *Journal of Marriage and Family*, Vol. 57, No. 2, 1995, 289. o.

³³ Fehér Lenke – Parti Katalin: Nők a börtönben. In *Kriminológiai tanulmányok 39.*, OKRI, Budapest, 2002.

³⁴ Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata. In *Kriminológiai Tanulmányok 56.*, 2019, 30-47 o.; A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nővum hatása és joggyakorlata, PhD értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021; A kapcsolati erőszak elmúlt 8 éve a joggyakorlat

mtsai.,³⁶ illetve Tamási egyes munkái.³⁷ A típusra mintavételi torzítás jellemző. Ennek oka, hogy a vizsgált minták általában kicsik és egységesek. A női börtönpopuláció, vagy a bűnügyi statisztikai rendszerbe bekerülő esetek *nem képviselik a teljes érintett populációt*. Előbbibe szinte biztosan bekerülnek a súlyos, kétirányú erőszak női elkövetői. De a többi női elkövető, aki megvalósítja a tényállást nem. Utóbbiba szinte csak férfiak kerülnek bele, akik szintén súlyos erőszakot követnek el. A kevésbé súlyos erőszakot elkövetők azonban kimaradnak a mintából.

A tény, hogy egy minta nem reprezentatív, egyszerre előny és hátrány. Hátrány, mert nem lehet azonnal pontos incidenciaként vagy prevalenciaként használni. Előny, mert az erőszakot a dimenziói szerint csoportosítva egy altípus prevalenciája becsülhetővé válik.

A hatósági adatok rendszeres, standardizált adatfelvétellel készülnek, eredményeik interpolálhatók. Az erőszak minőségéről azonban keveset lehet megtudni belőlük. Előnyük a rendszeres hozzáférhetőség. Hátrányuk, hogy nem kellően részletesek. Magyarországon a Bűnügyi Statisztikai Rendszer (BSR) és KSH adatai ilyenek. Bizonyos adatokhoz korlátozott a hozzáférés. (pl. Megvalósult kapcsolati erőszakok száma éves bontásban.) A kapcsolati erőszakról 2013 óta léteznek adatok a BSR-ben. Azért torzítják a mintát, mert a kapcsolati erőszak nem minden esetben készül feljelentés.

A társadalomtudományi felmérések általában kérdőíves módszerrel, nagyobb mintán készülnek, amelyeket reprezentatívnak tekintenek. Módszertanuk meghatározó abból a szempontból, hogy az eredményeik összehasonlíthatók-e. A társadalmi felmérések előnye hogy általában nagyobb mintán készülnek. Hátrányuk, hogy az idősoros kutatások ritkák, és hogy eredményeik gyakran nem összehasonlíthatók. Mintavételi torzítás jellemző rájuk is. Egyes társadalmi felmérések csak a nemileg aszimmetrikus erőszakot mérik. A férfi sértettek ezzel kikerülnek a mintából, ami így nem reprezentatív. A női elkövetőkkel ugyanez a helyzet.³⁸ A társadalomtudományi felmérésekre jellemző az ún. válaszmegtagadás.³⁹ Ennek mértéke változó, de mindig jelen van. Még a legjobban kivitelezett vizsgálatok sem képesek a teljes mintából válaszokat szerezni. A válaszmegtagadók pedig jelentősen eltérően viselkedhetnek a válaszadóktól. Magyar mintán ilyen típusú adatforrások Tóth felmérései.⁴⁰ Európai uniós mintán vizsgálták a kapcsolati erőszakot Barbier és mtsai.⁴¹

Az adatforrások hiányossága és tökéletlensége miatt azok szintetizált használata szükséges. Továbbá az, hogy az erőszak fentebb leírt dimenziói alapján annak főbb csoportjai elkülönüljenek. Így lehetséges a nem reprezentatív mintákból egy, a jelenséget jobban képviselő minta kialakítása. A következőkben e felé fordulok.

tükrében, in: Domokos Andrea (szerk): A családon belüli erőszak aktuális kérdései, konferencia előadások szerkesztett változata, 2021; A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára. In Belügyi Szemle, 2023/10. szám, 1743-1759. o.

³⁵ Héra Gábor: A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről. In Belügyi Szemle, 2022/8. szám, 1627-1640. o.

³⁶ Tóth Herta – Sáfrány Réka – Rédei Dorottya: Családon belüli erőszak és bűnelkövetés: A családon belüli erőszak jelenségének kutatása nő és férfi fogvatartottak körében, Budapest, MONA, 2005.

³⁷ Tamási Erzsébet: Bűnös áldozatok. A családon belül erőszak férfi szereplő. Belügyminisztérium, Budapest, 2005; The Only Good man is a Battered Man, Iustum Aequum Salutare V. 2009/4. szám.

³⁸ Straus, Murray Arnold: Women's violence toward men is a serious social problem. In Gelles, Richard J. (ed.): Current controversies on family violence. 2nd ed., Newbury Park, Sage, 2004, 55-77. o.

³⁹ Így nevezik azt a jelenséget, amikor egy társadalomtudományi felmérés során a megkérdezett egy adott kérdésre nem ad választ.

⁴⁰ Tóth Olga: Erőszak a családban. Tárki, Budapest, 1999; Mi hány méter? A kapcsolati erőszak méréséről. In Socio.hu 2012/1. szám, 37-46. o.

⁴¹ Barbier, Alice – Chariot, Patrick – Lefèvre, Thomas: Intimate partner violence against ever-partnered women in Europe: Prevalence and associated factors – Results from the violence against women EU-wide survey. In Frontiers in Public Health, 02 December, 2022, 13. o.

II.1.3. A kapcsolati erőszak két fő típusának elkülönítése

A mintavételi hibák kiküszöbölése ösztönözte a kapcsolati erőszak tipizálását. Straus,⁴² Gelles és mások⁴³ munkái is foglalkoznak a problémával. Ezeken túl, a kapcsolati erőszak tipizálása az elkövető tipológiákban gyökerezik. Gondolf,⁴⁴ majd Holtzworth-Munroe és Stuart korai szintetizáló munkája⁴⁵ előrevetítette az egységes erőszak-jelenség felbomlását. Itthon Tamási alkotott elkövető és áldozat tipológiát.⁴⁶ Johnson szintetizáló munkájával nem elkövető, hanem jelenség-tipológiát alkotott.⁴⁷ Mindkét tipizálás lényege, hogy a kapcsolati erőszak diádikus.⁴⁸ Attól függően változik jellege, hogy milyen elkövető milyen sértettel alkot párt. Azonban amit Holtzworth-Munroe és Tamási sem írt le, az, hogy *az egymástól jellegében eltérő elkövetők egymástól jellegében eltérő erőszakot produkálnak*. Ebből egyenesen következik, hogy az egymástól jellegében eltérő erőszak mérése egymástól jellegében eltérő lesz. Ez azt jelenti, hogy a kapcsolati erőszak bizonyos típusa bizonyos mintákban (pl. bűnügyi statisztikák) megjelenik, másol azonban nem. Egy másik típusa viszont egy másik mérésrel válik láthatóvá (pl. társadalomtudományi felmérések), míg a hatósági adatfelvétel számára láthatatlan marad.

A fizikai erőszak dimenzióinak vizsgálata az erőszak monolitikus fogalmának finomítását eredményezte. Gondolf⁴⁹ ill. Holtzworth-Munroe és Stuart⁵⁰ egyaránt három elkövető típust azonosítottak. Két elkövető csoport erőszak dimenziói hasonlóak, míg a harmadiké elkülönül. Ez az erőszak tipológiák egyszerűsödését eredményezte. Az erőszaknak Cavanaugh és Gelles három, míg Johnson már csak két fő⁵¹ típusát különítette el. Ezek az ún. kényszerítő kontrolláló erőszak és a szituatív párkapcsolati erőszak. Kiemelendő, hogy részletesebb tipológiák is léteznek, a csoportosítás bővíthető. Johnson a diádikus kapcsolatok alapján további derivatívákat is meghatároz. Ezekre a becslések során térek ki. A két főbb erőszak típus jellemzőit a 2. táblázat foglalja össze.

⁴² Straus, Murray Arnold – Douglas, Emily: A Short Form of the Revised Conflict Tactics Scales, and Typologies for Severity and Mutuality. In *Violence and Victims*, Vol. 19, No. 5, 2004, 507-20. o.

⁴³ Cavanaugh, Mary – Gelles, Richard James: The Utility of Male Domestic Violence Offender Typologies. In *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 20, No. 2, February 2005, 155-166. o.

⁴⁴ Gondolf, Edward: Who Are Those Guys? Toward a Behavioral Typology of Batterers. In *Violence and Victims*, Vol. 3, No. 3, 1988, 187-203. o.

⁴⁵ Holtzworth-Munroe, Amy – Stuart, Gregory: Typologies of Male Batterers: Three Subtypes and the Differences Among Them. In *Psychological Bulletin*, Vol. 116, No. 3. 1994, 476-497. o.

⁴⁶ Tamási Erzsébet: A családon belüli erőszak férfi szereplő. Doktori disszertáció, Miskolci Egyetem, 2007.

⁴⁷ Johnson, Michael Paul: *A Typology of Domestic Violence*, Boston, Northeastern University Press, 2008.

⁴⁸ Két ember kapcsolatára vonatkozó.

⁴⁹ Gondolf: i.m. 196-197. o.

⁵⁰ Holtzworth-Munroe, Amy – Stuart, Gregory: i.m. 482. o.

⁵¹ A terminológia Johnson (2008) alapján.

	A KAPCSOLATI ERŐSZAK FŐ TÍPUSAI⁵²	
AZ ERŐSZAK DIMENZIÓJA	KÉNYSZERÍTŐ KONTROLLÁLÓ ERŐSZAK	SZITUATÍV PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAK
A sérülések súlyossága	Közepesen súlyos-súlyos	alacsonyabb
Az erőszakos incidensek száma	50 < / év	<10 / év
Az incidensek gyakorisága	Közepesen gyakori - gyakori	ritkább
Az erőszak eszkalálódásra való hajlama	90% <	< 6%
Az erőszak irányultsága	egyirányú	kétirányú
Nemi szimmetria	Aszimmetrikus (férfi elkövető női sértett)	Szimmetrikus (férfi és női sértett-elkövető)

2. Táblázat A kapcsolati erőszak két fő típusának főbb jellemzői

II.1.3.1. A kényszerítő kontrolláló erőszak

E típus jellemzője, hogy elkövetője a sértett feletti uralom kialakítására törekszik. Ennek egyik eszköze az erőszak, de más eszközöket is felhasznál. Ezek közül számos nem valósít meg büntetőjogi tényállást. Ilyenek például a

1. Fenyegetések és megfélemlítés
2. Folyamatos megfigyelés
3. A sértett akaratának aláaknázása
4. A kapcsolatból való kilépés aktív akadályozása.⁵³

Erőszak a kényszerítő kontrolláló erőszakban: Az ebben a típusban alkalmazott erőszak jellemzői:⁵⁴

1. Közepesen súlyos, vagy súlyos.
2. Gyakori incidensek.
3. Nagy mértékben eszkalálódik.

Az elkövető: Az erőszak ezen típusának elkövetőjére jellemző:

1. Túlnyomóan férfi.
2. Jelentős alkohol, gyógy- vagy kábítószer használat.⁵⁵
3. Valamilyen pszichopatológiai rendellenesség vagy személyiségzavar.⁵⁶

⁵² Johnson (1995) és Cavanaugh – Gelles (2005) alapján.

⁵³ Johnson, Michael Paul: A Typology of Domestic Violence, Boston, Northeastern University Press, 2008, 26-29. o.

⁵⁴ Graham-Kevan, Nicola – Archer, John: Intimate terrorism and common couple violence. A test of Johnson's predictions in four British samples. In Journal of Interpersonal Violence. Vol. 18, No. 11, 2003, 1247-70. o.

⁵⁵ Holtzworth-Munroe, Amy – Stuart, Gregory: Typologies of Male Batterers: Three Subtypes and the Differences Among Them. In Psychological Bulletin, Vol. I 16, No. 3. 1994, 489. o.

A kényszerítő kontrolláló erőszak Magyarországon: Garai mélyreható kutatómunkája rendkívül pontos leírást ad a típusról.⁵⁷ „A vádlott alaptalanul, egyre féltékenyebb lett N. Zsuzsanna sértettre: megjelenésébe (öltözködés, hajszín, sminkelés) rendszeresen beleszólt és megkövetelte, hogy az általa ideálisnak tartott ruhát, fehérneműt, cipőt viselje, vagy éppen eljárjon szoláriumba. Egyedül nem engedte sehová, az addigi szoros baráti kapcsolatait is fokozatosan felszámoltatta vele, sőt megszabta, hogy nem nevetgélhet, ismeretlen és ismerős férfiakkal sem beszélgethet, köszöntésüket nem fogadhatja, mi több, számára pontokban összefoglalt magatartási szabályokat írt elő. Ezzel személyiségét és önálló akaratát fokozatosan, de kíméletlenül megtörte, gyakorlatilag feltétlen engedelmességre szorította. B. István vádlott azonban nemcsak egyre féltékenyebb lett a sértettre, s az élet minden területére kiterjedő elvárások maradéktalan teljesítésére kötelezte őt – megroppantva, majd felszámolva ezzel emberi tartását –, hanem különféle bűncselekmények leplezése és a felelősségre vonás elkerülése végett követte el – visszatérő jelleggel – azokat a többnyire részben 8 napon belül, egy alkalommal 8 napon túl gyógyuló testi bántalmazásokat, amelyek fizikai-, egyszersmind lelki erőszakként végigvonultak kapcsolatuk történetén.”

Ez az eset pontosan megfelel a kényszerítő kontrolláló erőszak leírásának. Az elkövető

1. Folyamatos és teljes kontroll alatt tartja a sértettet.
2. Megfigyeli és ellenőrzi a sértettet.
3. Ha kihágást észlel, fizikai erőszakkal büntet.
4. Folyamatosan arra törekszik, hogy a sértett akaratát elsorvassza.
5. Folyamatosan arra törekszik hogy meggyőzze a sértettet: rajta kívül nincs alternatívája.⁵⁸

Az erőszak:

1. Közepesen súlyos, vagy súlyos.
2. Eszkalálódik az idő elteltével.
3. Az incidensek viszonylag gyakoriak.

Azt állítom, hogy Bűnügyi Statisztikai Rendszerben megjelenő kapcsolati erőszak esetek a kapcsolati erőszak kényszerítő kontrolláló típusába tartoznak. Garai vizsgálatai szerint⁵⁹ a magyar bűnügyi statisztikákban megjelenő erőszakra az alábbiak jellemzők.

1. Az első két pont az erőszak súlyosságát foglalja össze. Súlyosságát tekintve közepesen súlyos vagy súlyos.⁶⁰ A kapcsolati erőszak tényállása, bár több módon is megvalósítható, leginkább könnyű (65%) vagy súlyos testi sértés (22%) elkövetésével valósul meg.⁶¹ A könnyű testi sértés⁶² a fizikai erőszak alábbi formáit jelenti.
 - a. testszerte történő bántalmazás eszköz használatával vagy anélkül
 - b. ütések, rúgások és ezek kombinációja
 - c. megcibálás, dulakodás, lökdösődés, földön való húzás, lépcsőn lelékés

⁵⁶ Cavanaugh, Mary – Gelles, Richard James: The Utility of Male Domestic Violence Offender Typologies. In *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 20 No. 2, February 2005, 158. o.

⁵⁷ Miskolci Járási és Nyomozó Ügyészség Ny.121/2016., Miskolci Törvényszék 4.B.62/2016/28., Debreceni Ítéltábla Bf.I.352/2017/6.; idézi Garai 2021: 195. o.

⁵⁸ Johnson, Michael Paul: *A Typology of Domestic Violence*. Northeastern University Press, Boston, 2008, 25. o.

⁵⁹ Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata. In *Kriminológiai Tanulmányok* 56. OKRI, Budapest, 2019, 30-47. o.; A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nóvum hatása és joggyakorlata. PhD értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021; A kapcsolati erőszak elmúlt 8 éve a joggyakorlat tükrében. In Domokos Andrea (szerk): *A családon belüli erőszak aktuális kérdései*, 2021; A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára. In *Belügyi Szemle*, 2023/10. szám, 1743-1759. o.

⁶⁰ Ismayilova, Leyla – El-Bassel, Nabila: Prevalence and Correlates of Intimate Partner Violence by Type and Severity. In *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 28, No. 12, 2013, 2389-2611. o.

⁶¹ Garai 2021: 162. o.

⁶² Btk. 212/A (2) bekezdés a) pont

- d. szekrénynek, ajtónak, bútoroknak, egyéb tárgyaknak történő nekilökés
 - e. nyaklánc, karlánc, fülbevaló és egyéb testékszerek sértetttről való leszakítása
 - f. haj kitépése, haj levágása
 - g. műköröm letépése
 - h. leteperés, rákönyökölés, harapás, karmolás, földre rántás, fojtogatás
 - i. a sértett ruházatának megtépése, megrángatása
 - j. a sértett levizelése, leköpése, lefejelése, lehányása
2. A súlyos testi sértés⁶³ a fizikai erőszak alábbi formáit jelenti:
- a. ököllel, tenyérrel vagy eszközzel történő bántalmazás vagy rúgás eredményeként bekövetkezett orrcsonttörés, egyéb végtagtörések és sérülések
 - b. késsel történő megszurások
 - c. lakásba, gépjárműbe, egyéb helyiségekbe történő bezárás, a sértettek „fogva tartása”
 - d. a sértett kényszerítése erőszakkal vagy fenyegetéssel arra, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön.
3. Az erőszak *gyakoriságát* tekintve a bűnügyi statisztikákban megjelenő párkapcsolati erőszak rendszeres.⁶⁴
4. Eszkalálódási hajlamát tekintve az erőszak eszkalálódik, azaz a kapcsolat során egyre súlyosabb és súlyosabb formái valósulnak meg.
5. A sértettek 94 százaléka nő.⁶⁵
6. Az erőszak profilja súlyos, látható fizikai erőszak, aminek az elkövetője majdnem mindig alacsony szocioökonómiai státuszú férfi, sértettje pedig majdnem mindig nő, vagy gyerek.⁶⁶
7. Az elkövetők 99 százaléka férfi.⁶⁷
8. Az estek 91 százalékában jelentős szerepet játszott az alkohol, gyógy-, vagy kábítószer használat.⁶⁸

Kijelenthető, hogy a kényszerítő kontrolláló erőszak típust már azonosították Magyarországon. Leírása már Morvainál megtalálható. A fentiek alapján a bűnügyi statisztikákban megjelenő kapcsolati erőszak megfelel a kényszerítő kontrolláló erőszak típus definíciójának. A bűnügyi statisztikai rendszer elsődleges adatforrás. Garai munkái ezt dolgozzák fel, másodlagos adatforrásként. Mindkettőre jellemző a mintavételezési hiba. A bűnügyi statisztikai rendszerbe csak akkor kerül be egy eset, ha feljelentés történik. A legtöbb esetről azonban nem készül feljelentés. Ennek oka az, hogy az enyhébb súlyosságú erőszak sértettjei nem tesznek feljelentést. Sokszor még a súlyosabb erőszak sértettjei sem teszik ezt. Az elkövetők nem vallják be tettüket önként. A legtöbbször később is következetesen tagadnak. Ezért a kényszerítő kontrolláló erőszak incidenciája és prevalenciája egyaránt alábecsült.

A kényszerítő kontrolláló erőszak becslése: Magyarország teljes népessége 2022-ben 9.689.010 fő volt.⁶⁹ Az erre az évre regisztrált kényszerítő kontrolláló kapcsolati erőszakok száma 761 darab volt.⁷⁰ Ez egy incidenciatípusú adat. Becslésemnek ez a minimuma. Ez azt

⁶³ Btk. 212/A (2) bekezdés b) pont

⁶⁴ Garai 2021: 312. o.

⁶⁵ Uo. 217. o.

⁶⁶ Uo. 197-200. o.

⁶⁷ Uo. 198. o.

⁶⁸ Uo. 212. o.

⁶⁹ Központi Statisztikai Hivatal: Helyzetkép 2022 – Népmozgalom. Budapest, KSH, 2022.

⁷⁰ Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára: Összegző gondolatok a joggyakorlat tükrében. In Belügyi Szemle, 2023/10. szám, 1747. o.

jelenti, hogy 0,0785 eset történik ezer főre vetítve évente. Más szavakkal, a kontrolláló kényszerítő erőszak éves, közelítő incidenciája⁷¹ 0,0785%. Gelles a magasabb súlyosságú, eszkalálódó, férfi elkövető-női sértett profilú erőszak incidenciáját évente 3 ezrelékre becsülte.⁷² Mivel az erőszak profilja megfelel a magyar BSR adatoknak a két adat összehasonlítható. A 3‰ 29.067 főt jelentene 2022-ben Magyarországon. Becslésemnek ez a maximuma. A minimum és a maximum között közel negyvenszeres különbség van. Ennek oka, hogy a hiányoznak a feljelentések. Ha történik is feljelentés, nem minősítik megfelelően a bűncselekményt. Ennek okai:

1. Nincsenek tanúk.⁷³
2. A feljelentések csak a legsúlyosabb erőszak esetében történnek meg.⁷⁴
3. A sértett fél az elkövető bosszújától.⁷⁵
4. Minősítési hibák az erőszak formája és a tényállás kapcsolatában.⁷⁶
5. A nyomozás irányának téves meghatározása.⁷⁷

Az erőszak elkövetői két csoportba oszthatók. A csak családon belül erőszakos elkövetőkre, és a családon kívül is erőszakosakra. Ez utóbbiakat magasabb súlyosságú erőszak, több sértett, és nagyobb mértékű büntetett előélet jellemez.⁷⁸ A két elkövetői csoport elkülönítése további kutatást igényel.

A kényszerítő kontrolláló erőszak további altípusai: A kényszerítő kontrolláló erőszak túlnyomóan, de nem mindig egyirányú. A kétirányú kényszerítő kontrolláló erőszakot Johnson kölcsönös erőszakos kontrollnak nevezi.⁷⁹ Ekkor mindkét elkövető egyszerre sértett is. Két kényszerítően erőszakos ember kapcsolatában történhet meg. Tamási eseteírásai illenek erre a típusra.⁸⁰ Prevalenciája Beck és mtsai. szerint a kényszerítő kontrolláló erőszaknak mindössze töredéke.⁸¹ Hazai azonosítása és prevalenciájának mérése további kutatásokat igényel.

A kényszerítő kontrolláló erőszak másik kétirányú altípusa az erőszakos ellenállás.⁸² Itt a sértett a hosszabb ideje fennálló kényszerítő kontrolláló erőszakra erőszakkal reagál. A reakció általában eszközzel történik és súlyos vagy halálos sérülést okoz. Az elkövető szinte mindig nő, aki kényszerítő kontrolláló erőszakra reagál. A sértett szinte mindig férfi. Ugyanakkor, vannak férfi elkövető női sértett profilú estek is. Ezt a típust is leírták már Magyarországon. Tamási⁸³ és Tóth és mtsai.⁸⁴ is Johnson meghatározásával egybevágó példákat említenek. Hazai prevalenciájának mérése további kutatásokat igényel.

⁷¹ Nem tekinthetjük pontos incidenciának ezt az adatot, mert a visszaesőket is magába foglalja.

⁷² Gelles, Richard James: Estimating the Incidence and Prevalence of Violence against women. In *Violence Against Women* vol. 6, No. 7, 2000, 799. o.

⁷³ Garai 2021: 182. o.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Héra Gábor: A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről. In: *Belügyi Szemle*, 2022/8. szám, 1634. o.

⁷⁶ Garai 2021: 171. o.

⁷⁷ Uo. 168. o.

⁷⁸ Gondolf, Edward: Who Are Those Guys? Toward a Behavioral Typology of Batterers. In *Violence and Victims*, Vol. 3, No. 3, 1988, 197. o.

⁷⁹ Az eredetiben (Johnson, 2008) mutual violent control.

⁸⁰ Tamási Erzsébet: The Only Good man is a Battered Man. In *Iustum Aequum Salutare* V. 2009/4. szám, 95-97. o.

⁸¹ Beck, Connie – Anderson, Edward – O’Hara, Karey – Benjamin, Andrew: Patterns of Intimate Partner Violence in a Large, Epidemiological Sample of Divorcing Couples. In *Journal of Family Psychology*, Vol. 27, No. 5, 2013, 743-753. o.

⁸² Az eredetiben (Johnson, 2008) violent resistance. A fordítás a szerző sajátja.

⁸³ Tamási: i.m. 97-99. o.

⁸⁴ Tóth Herta – Sáfrány Réka – Rédei Dorottya: Családon belüli erőszak és bűnelkövetés: A családon belüli erőszak jelenségének kutatása nő és férfi fogvatartottak körében. Budapest, MONA, 2005, 65-66. o.

II.1.3.2. A szituatív párkapcsolati erőszak

Jellemzői:

1. Súlyossága alacsonyabb mint a kényszerítő kontrolláló erőszaké.
2. Nem egyirányú.
3. Nemileg többnyire szimmetrikus.
4. Az eszkalációra kevésbé hajlamos.

Becsléséhez két forrást használok fel, mindkettő társadalmi felmérés.⁸⁵ Mindkettő prevalencia típusú adat. Incidencia típusú adatot nem vettek fel a társadalmi felmérések. Az adatfelvételek időpontjai között több mint húsz év telt el. Mindkét felmérés tág erőszak fogalommal operál. Azonban tartalmazznak kérdést a szűken értelmezett, fizikai erőszakra is. Mindkettőben magas a válaszmegtagadás.

Fontos kiemelni, hogy mindkét felmérés kizárólag nőket vizsgált, áldozatként. Elkövetőként nem vizsgálta őket. Következésképp a férfi áldozatokat sem vizsgálta. Így az adatfelvétel eszköze befolyásolta a vizsgált jelenséget. Az így nyert adatok abból a feltételezésből indulnak ki, hogy nő nem követhet el párkapcsolati erőszakot. Ez a feltételezés hibás. Így ez súlyos módszertani hiba, ami korlátozza a jelenség megértését. A pontos kérdések az alábbiak voltak:

1. Tóth: “Előfordult-e valaha, hogy Önt megverte a férje, élettársa, udvarlója?”⁸⁶
2. Barbier et. al.: “A volt vagy jelenlegi partnere elkövette-e valaha az alábbiakat?”⁸⁷
 - a. Lökdöste önt
 - b. Megpofozta önt
 - c. Megdobta önt kemény tárggyal
 - d. Megragadta, vagy meghúzta az ön haját
 - e. Kézzelel megütötte, megrúgta, vagy kemény tárggyal ütlegelte önt
 - f. Megégette önt
 - g. Fojtogatta vagy megpróbálta megfojtani önt
 - h. Megszúrta, megvágta, vagy lőfegyverrel rálőtt önre
 - i. Beverte az ön fejét valamibe.

Látható, hogy az adatok nem teljesen hasonlíthatók össze. Barbier sokkal szélesebb skálán értelmezi az erőszakot. Tóth kérdése kizárólag a verésre irányul. Ez utóbbi nem határozza meg az erőszak más formáját. Ennek ellenére mindkettő elfogadható a szűken értelmezett fizikai erőszak indikátorának. Fontos kiemelni, hogy a verés fogalma nincs pontosan meghatározva. Így a válaszadó döntötte el, hogy mi számít annak. Ez azt jelenti, hogy egy pofontól kezdve a legsúlyosabb, csonttörést okozó verésig bármit magába foglalhat az igen válasz. A listaszerű, kibontott kérdésfeltevés ugyanezt eredményezi. Az igen válasz jelenthet tányérdobálást, hajhúzást, de akár késelést is. Egyik adatforrás sem különbözteti meg az erőszakot a súlyossága alapján. Ez azt jelenti, hogy az igen válaszok egyaránt tartalmazznak enyhe és súlyos erőszakot. Az ilyen kérdésekkel vizsgált erőszak súlyosságát tekintve szükségszerűen vegyes. Mindkét felmérés százalékos arányban határozza meg az érintettek arányát. Ezt a vizsgált év, vagy az ahhoz legközelebbi év női népesség adatához arányosítva főben is megadtam. A fizikai erőszak prevalenciáját,⁸⁸ illetve a célzott kérdésre való válasz megtagadását a 3. táblázat tartalmazza.

⁸⁵ Tóth Olga: Erőszak a családban. Tárki, Budapest, 1999; Alice Barbier – Patrick Chariot – Thomas Lefèvre: Intimate partner violence against ever-partnered women in Europe: Prevalence and associated factors – Results from the violence against women EU-wide survey. In *Frontiers in Public Health*, 02 December, 2022, 13. o.

⁸⁶ Tóth: i.m. 31. o.

⁸⁷ <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2022.1033465/full#supplementary-material>, Appendix B.

⁸⁸ A prevalencia dimenzió nélküli mérőszám. A könnyebb érthetőég érdekében százalékos értékeket alkalmaztam, ahogyan a tanulmányok szerző is.

A FELMÉRÉS ADATAI	TÓTH, 1999	BARBIER ET. AL., 2022
Érintettek aránya (igen válasz, %)	13.4	20
Válaszmehtagadók aránya (%)	20	50
Érintettek és válaszmehtagadók aránya (%)	33.4	70
Női népesség a vizsgálat évében	5.349.286 ⁸⁹	5.044.135
ABSZOLÚT ADATOK	TÓTH, 1999	BARBIER ET. AL., 2022
Érintettek (Fő)	716.804	1.008.827
Válaszmehtagadók (Fő)	780.996	2.522.068
Érintettek és válaszmehtagadók (Fő)	1.497.800	3.530.895

3. Táblázat A szűken értelmezett erőszak prevalenciája és a válaszmehtagadás aránya Tóth, 1999 és Barbier et. al, 2022 munkáiban

A válaszmehtagadók rendkívül magas aránya külön figyelmet érdemel. Mindkét felmérésnél többen vannak a válaszmehtagadók, mint az igennel válaszolók. A válaszmehtagadása azt jelenti, hogy a válaszadó sem igennel, sem nemmel nem akart válaszolni. Ennek több oka lehet. Feltételezhető, hogy a válaszmehtagadók között voltak a kényszerítő kontrolláló erőszak sértettjei. Ugyanúgy megtalálhatók azok is, akik tapasztaltak fizikai erőszakot, de ezt nem tartották elég súlyosnak az igen válaszhoz. Szintén megtalálhatók a kétirányú kapcsolati erőszak *sértett-elkövetői* is. Ők ugyan sértettjei a kapcsolati erőszaknak, azonban maguk is elkövetői.

Egyik felmérés sem tesz fel a kétirányú erőszakra vonatkozóan kérdést (pl. Ön visszaütött-e?), a nőket kizárólag áldozatként vizsgálják. Így a vizsgálat módszere befolyásolja annak eredményét és a kapcsolati erőszak jelenségének egy jelentős részét homályban hagyja. Így feltételezhetjük, hogy az igennel válaszolókon túl, a válaszmehtagadók egy bizonyos része is a kapcsolati erőszak sértettjei közé tartozik. Ezt az arányt különösen nehéz becsülni. A fentiek tükrében megalapozottnak tűnik a kijelentés, hogy a szituatív párkapcsolati erőszak sértettjei többen vannak, mint ahányan igennel válaszoltak.

Az első társadalmi felmérés értelmében a kapcsolati erőszaknak Magyarországon 1999-ben legalább hétszáz ezer, legfeljebb másfél millió női sértettje volt. Húsz évvel később ez a szám nőtt, annak ellenére, hogy a releváns népesség kis mértékben csökkent. Ekkor legalább egymillió, legfeljebb három és fél millió női sértettje volt a kapcsolat erőszaknak Magyarországon. A két adat nem teljesen összehasonlítható. A későbbi felmérés magasabb prevalenciájának oka a tágabb súlyosság lehet. Ebben a felmérésben az enyhébb súlyosságú erőszak is megjelent. Ennek eredményeképp a prevalencia is magasabb.

A súlyossága szempontjából nézve ebben az adatforrásban az erőszak vegyes. A hajhúzástól a fegyverhasználatig mindent magába foglal. Látható, hogy ez az összevont, distinkciók nélküli kép nem alkalmas arra, hogy pontosan értelmezzük a jelenséget. A kép pontosítása érdekében további adatokra van szükség. Olyan társadalmi felmérések szükségesek, amelyek különbséget tesznek a kapcsolati erőszak típusai között. Ha ez nem

⁸⁹ Mivel az 1999-es évhez nem állt rendelkezésre népesség adat, a legközelebbi, 2001-es női népesség adatot használtam. Az adat forrása a KSH.

lehetséges, akkor a fizikai erőszak dimenziói között kell megkülönböztetéseket tenniük. A férfi és női elkövetőket egyaránt vizsgálni kell.

Felmerül az elkövetők hiányának kérdése is. Ha valóban ilyen magas a prevalencia, akkor legalább annyi elkövető van ahány sértett. Ennek az elkövetői tömegnek – legalább részben – meg kellene jelennie a bűnügyi statisztikákban, vagy a krízis szolgálatoknál. Az elkövetők látszólagos hiánya további vizsgálatot igényel. A tipológiák egyetértenek abban, hogy a szituatív párkapcsolati erőszak nemileg jobbra szimmetrikus: nők és férfiak megközelítőleg egyenlő arányban követik el.⁹⁰ Ez azt jelenti, hogy az érintettek egyszerre *elkövetők és sértettek*. Ez csak még hangsúlyosabbá teszi a férfi elkövető-női sértett narratívájának tarthatatlanságát erre a típusra.

A szituatív párkapcsolati erőszak becslése: Feltételezhető, hogy a társadalmi felmérésekben a szituatív párkapcsolati erőszaknak csak egy része jelenik meg. Mivel a szituatív erőszak súlyossága mérsékeltebb, prevalenciája magasabb. A társadalmi felmérésekben kapott prevalencia adatok azonban csak a női oldalt mutatják. A női sértettek számát tekintve, az igennel válaszolók száma a becslés minimuma. Az igennel válaszolók és a válaszmegtagadók száma a becslés maximuma. E szerint 2022-ben legalább egymillió, legfeljebb három és fél millió női sértettje volt a szituatív párkapcsolati erőszaknak. A teljes lakosságra vonatkozó prevalenciát ennél magasabbra becsülöm. Ennek oka a szituatív párkapcsolati erőszak nemi szimmetriája. Ez azt jelenti, hogy a női sértettek nagy részére legalább egy férfi sértett is jut.

További altípusok: A szituatív párkapcsolati erőszak altípusa a válás kiváltotta párkapcsolati erőszak. Ez az erőszak dimenziót tekintve hasonló a szituatív párkapcsolati erőszakhoz. Abban különbözik tőle, hogy a fizikai erőszak kezdete a pár elválásának kezdete. Ez előtt nincsenek erőszakos incidensek. Sem incidenciájáról sem prevalenciájáról nincsenek információink Magyarországon. Ezek felderítése további kutatást igényel. Ehhez jó kiindulási pont lehet a válási mediáció és a válóperek kvalitatív vizsgálata.

Johnson megjegyzi, hogy a válás körüli és utáni zaklatás jelensége nem köthető egyik vagy másik erőszak típusához. A kényszerítő kontrolláló erőszakhoz és szituatív párkapcsolati erőszakhoz egyaránt tartozhat.⁹¹ Magyarországon ismert a zaklatás jelensége, azonban külön vizsgálatok nem készültek róla. További kutatása szükséges.

III. Összefoglalás

Ha a kapcsolati erőszakot nem monolitikus szemszögből vizsgáljuk, megkülönböztethetjük annak típusait. Ez felfedi, hogy a kapcsolati erőszak főbb típusait az elmúlt huszonöt évben már azonosították hazánkban. A kényszerítő kontrolláló erőszakot írták le leghamarabb, és máig ez dominálja a jelenségről folyó diskurzust. A szituatív párkapcsolati erőszakot nem azonosították megfelelően. Ennek oka, hogy a kapcsolati erőszakot felmérő társadalmi felmérések a jelenség nemi aszimmetriájából indultak ki. A distinkciók hiánya tévútra viszi a kutatásokat, amelyek így nem nyújtanak teljes képet a kapcsolati erőszak jelenségéről. A párkapcsolati erőszak jelenlegi prevalenciájára és incidenciájára vonatkozó értékelésem így kettős.

A súlyosabb, jobban eszkalálódó, döntően egyirányú és nemileg aszimmetrikus párkapcsolati erőszak (kontrolláló kényszerítő erőszak) éves incidenciája a teljes népesség egy számjegyű ezreléke. A teljes érintettségnek csak töredéke jelenik meg a bűnügyi statisztikákban. Prevalenciájának becslése nehéz, mert a visszaesők aránya magas, és az

⁹⁰ Conroy, Nicol – Crowley, Claire – DeSanto, Daniel: Assessing the State of Empirical Research on Johnson's Typology of Violence: A Systematic Review. In *Journal of Family Violence*, Vol. 39, No. 5, 2022, 23-25. o.

⁹¹ Johnson, Michael Paul: *A Typology of Domestic Violence*. Northeastern University Press, Boston, 2008, 103.o

érintettek titkolják érintettségüket. Az erőszakos ellenállás és a kölcsönös erőszakos kontroll a kényszerítő kontrolláló erőszak altípusai. Incidenciájuk és prevalenciájuk egyaránt annak töredéke. Mégis ezek határozzák meg a kapcsolati erőszakra szóló diskurzust.

A kevésbé súlyos, kevésbé eszkalálódó, döntően kétirányú és nemileg szimmetrikus erőszak (szituatív párkapcsolati erőszak) prevalenciája feltételezhetően magas, a teljes lakosság néhány tizedére tehető. Incidenciájáról nem állnak rendelkezésre adatok. Prevalenciáját csak a női lakosságra mérték. Ez torz képet mutat a jelenségről, mert a nők nem csak sértettjei, hanem részben elkövetői is. E típus kutatása lenne a legfontosabb, mert ez a legelterjedtebb. A típus bemutatása és diskurzusba való beemelése segíthetne, hogy a jelenség pontosabban értelmezett és jobban kezelhetőbb legyen. Az elmúlt években jelentős növekedés volt tapasztalható a házasságok számában. Ez a válások számának növekedését is magával vonja. Ez megadhatja a kellő ösztönzést a válás kiváltotta kapcsolati erőszak tanulmányozásához, amelyet még nem írtak le hazánkban.

Irodalomjegyzék

Ázsoth Szilvia: A családon belüli erőszak büntetőjogi aspektusai. In Büntetőjogi Szemle, 2023/1. szám, 3-7. o.

Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010

Barbier, Alice – Chariot, Patrick – Lefèvre, Thomas: Intimate partner violence against ever-partnered women in Europe: Prevalence and associated factors-Results from the violence against women EU-wide survey. In *Frontiers in Public Health*, 02 December, 2022, 1-15. o. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.1033465>

Beck, Connie – Anderson, Edward – O'Hara, Karey & Benjamin, Andrew: Patterns of Intimate Partner Violence in a Large, Epidemiological Sample of Divorcing Couples. In *Journal of Family Psychology*, Vol. 27. No. 5, 2013, 743-753. o. <https://doi.org/10.1037/a0034182>

Belovics Ervin (szerk.): Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC., Budapest, 2018

Bunce, Annie – Carlisle, Sophie – Barbosa, Estela: The Concept and Measurement of Interpersonal Violence in Specialist Services Data: Inconsistencies, Outcomes and the Challenges of Synthesising Evidence. In *Social Sciences*, Vol. 12, No. 7., 2023, 366-381. o. <https://doi.org/10.3390/socsci12070366>

Cavanaugh, Mary – Gelles, Richard James: The Utility of Male Domestic Violence Offender Typologies. In *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 20 No. 2, February 2005, 155-166. o. <https://doi.org/10.1177/0886260504268763>

Conroy, Nicol – Crowley, Claire – De Santo, Daniel: Assessing the State of Empirical Research on Johnson's Typology of Violence: A Systematic Review. In *Journal of Family Violence*, Vol. 39, No.5, 2022, 23-25. o. <https://doi.org/10.1007/s10896-022-00416-3>

Domokos Andrea: A pandémia hatása a családon belüli erőszakra. In Domokos Andrea (szerk.): A családon belüli erőszak aktuális kérdései. Budapest, Károli Gáspár Református

Egyetem, 2021

Garai Renáta: A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nővum hatása és joggyakorlata. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021

Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára. In Belügyi Szemle, 2023/10. szám, 1743-1759. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.4>

Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata. In Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 56. OKRI, Budapest, 2019, 30-47. o.

Garai Renáta: A kapcsolati erőszak elmúlt 8 éve a joggyakorlat tükrében. In Domokos Andrea (szerk.): A családon belüli erőszak aktuális kérdései. A konferencia előadások szerkesztett változata, 2021

Gelles, Richard James: Estimating the Incidence and Prevalence of Violence against women. In Violence Against Women Vol. 6, No. 7, 2000, 784-804. o. <https://doi.org/10.1177/1077801200006007005>

Gondolf, Edward: Who Are Those Guys? Toward a Behavioral Typology of Batterers. In Violence and Victims, Vol. 3, No. 3, 1988, 187-203. o. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.3.3.187>

Graham-Kevan, Nicola – Archer, John: Intimate terrorism and common couple violence. A test of Johnson’s predictions in four British samples. In Journal of Interpersonal Violence, Vol. 18, No. 11, 2003, 1247-1270. o. <https://doi.org/10.1177/0886260503256656>

Héra Gábor: A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről. In Belügyi Szemle, 2022/8. szám, 1627-1640. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.3>

Holtzworth-Munroe, Amy – Stuart, Gregory: Typologies of Male Batterers: Three Subtypes and the Differences Among Them. In Psychological Bulletin, Vol. I 16, No. 3, 1994, 476-497. o. <https://doi.org/10.1037//0033-2909.116.3.476>

Ismayilova, Leyla – El-Bassel, Nabila: Prevalence and Correlates of Intimate Partner Violence by Type and Severity. In Journal of interpersonal violence, Vol. 28, No. 12, 2013, 2389-2611. o. <https://doi.org/10.1177/0886260513479026>

Johnson, Michael Paul – Ferraro, Kathleen Joan: Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions. In Journal of Marriage and the Family, Vol. 62, No. 4, (Nov., 2000), 948-963. o. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00948.x>

Johnson, Michael Paul: A Typology of Domestic Violence, Boston, Northeastern University Press, 2008

Johnson, Michael Paul: Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence against Women. In Journal of Marriage and Family, May 1995, Vol. 57, No. 2, 1995 <https://doi.org/10.2307/353683>

Levesque, Roger: Culture and family violence: Fostering change through human rights law. American Psychological Association, Washington D.C., 2001

<https://doi.org/10.1037/10432-000>

Machado, Andreia – Sousa, Catarina – Cunha, Olga: Bidirectional Violence in Intimate Relationships: A Systematic Review. In *Trauma, Violence, & Abuse*, Vol. 25, No. 2, 2024, 1680-1694. o. <https://doi.org/10.1177/15248380231193440>

Morvai Krisztina: *Terror a családban*, Budapest, Kossuth, 1998

Moyses, Szklo – Nieto, Javier: *Epidemiology, Beyond the Basics* 3rd ed., Jones & Bartlett, Burlington, MA, 2014, 71-72. o.

Németh László: *Iszony*. Nyugat, Budapest, 1947

Pápai-Tarr Ágnes: A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben. In *Magyar Jog*, 2015/11. szám, 620-627. o.

Raffai Sarolta: *Egyszál magam*. Magvető, Budapest, 1976

Sarkadi Imre: *Tanyasi dúvad*. Szépirodalmi, Budapest, 1953

Straus, Murray Arnold: Physical Violence in American Families: Incidence Rates, Causes, and Trends 1976-1985. In Knudsen Dean (ed.): *Abused and Battered: Social And Legal Responses To Family Violence*. Routledge, 1991

Straus, Murray Arnold – Douglas, Emily: A Short Form of the Revised Conflict Tactics Scales, and Typologies for Severity and Mutuality. In *Violence and Victims*, Vol. 19, No. 5, 2004, 507-520. o. <https://doi.org/10.1891/088667004780927800>

Straus, Murray Arnold: Women's violence toward men is a serious social problem. In Gelles, Richard J. (ed.): *Current controversies on family violence*, 2nd ed., Newbury Park, Sage, 2004, 55-77. o. <https://doi.org/10.4135/9781483328584.n4>

Tamási Erzsébet: *Bűnös áldozatok. A családon belül erőszak férfi szereplő*. Belügyminisztérium, Budapest, 2005

Tamási Erzsébet: The Only Good man is a Battered Man. *Iustum Aequum Salutare* V. 2009/4. szám

Tóth Herta – Sáfrány Réka – Rédei Dorottya: Családon belüli erőszak és bűnelkövetés: A családon belüli erőszak jelenségének kutatása nő és férfi fogvatartottak körében. Budapest, MONA, 2005

Tóth Olga: A nők elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon: Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése. In *Socio.Hu Társadalomtudományi Szemle*, 8. évf. 4. szám, 1-28. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2018.4.1>

Tóth Olga: Erőszak a családban, Tárki, Budapest, 1999; Mi hány méter? A kapcsolati erőszak méréséről. In *Socio.hu* 2012/1. szám, 37-46. o. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2012.1.37>
Zám Tibor: *Túl a poklon*. Magvető, Budapest, 1980